

Європейська хартія регіональних мов та мов меншин

Надання голосу регіональним та міноритарним мовам

Рамачная праграма супрацоўніцтва для Арменіі, Азербайджана,
Грузіі, Рэспублікі Малдова, Украіны і Беларусі

**Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus**

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Надання голосу
регіональним та
міноритарним мовам

Bine ați venit
la *Medias*

Willkommen
in *Mediasch*

Isten hozott
Medgyesre

I **love** **Medias**
www.ilovemedias.ro

ВИКОРИСТАННЯ ЗМІЦНЮЄ МОВУ. КОРИСТУЙТЕСЯ МОВОЮ, НЕ ЗАБУВАЙТЕ ЇЇ!

Багато європейських країн мають на своїй території автохтонні групи, які розмовляють мовою, що відрізняється від мови більшості населення. Число носіїв таких регіональних мов або мов меншин сильно варіюється, їх правовий статус в державах теж різний. Однак, всі вони знаходяться зараз в однаково несприятливих умовах.

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин - це єдина в світі угода, яка захищає мови національних меншин, а також сприяє традиційним регіональним мовам.

Занепад мови можна не тільки зупинити, можна навіть досягти певного поживлення мови, яка опинилася на межі зникнення в минулому. Можна навести приклади багатьох країн, де молоде покоління навчається й користується мовами, які історично були поширені в їхніх сім'ях та регіонах.

Тим не менш, це не стосується абсолютно всіх європейських мов. Насправді кількість носіїв багатьох мов постійно знижується. Якщо такому явищу не дати зворотний хід, ця тенденція неминуче призведе до зникнення мов на територіях, де вони традиційно використовувалися протягом століть, і де ці мови являють собою невід'ємну частину регіональної культурної ідентичності.

РЕГІОНАЛЬНІ МОВИ АБО МОВИ МЕНШИН

Хартія охоплює мови, що відрізняються від мови (чи мов), якою говорить більшість населення, навіть якщо число носіїв таких мов мала. При цьому мігруючі мови або діалекти державної мови не розглядаються в якості регіональних мов або мов меншин.

ВИКОРИСТАННЯ МОВИ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ

Хартія дає чіткі рекомендації щодо того, як потрібно сприяти вживанню міноритарних або регіональних мов в повсякденному житті. Державам пропонується забезпечити освіту, та такі сфери, як преса, радіо, телебачення або нові засоби масової інформації, а також заходи для покращення державного управління цими мовами.

Хартія сприяє використанню регіональних мов або мов меншин в усіх аспектах нашого повсякденного життя, від вуличних вивісок до медичної допомоги чи взаємодії з державними органами.

ЗОСЕРЕДЖЕНІСТЬ НА ВИКОРИСТАННІ МОВИ

Носії регіональних мов або мов меншин відіграють ключову роль в збереженні своєї мови, ефективно користуючись нею в усіх сферах громадського та приватного життя. Лише при щоденному активному використанні мова здатна існувати та розвиватися.

ВНЕСОК У СПРАВУ МИРУ І ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ

Повага до регіональних мов або мов меншин і заохочення користування ними не перебуває в жодному конфлікті з офіційними мовами держав та не шкодить вивченню цих мов. Зовсім навпаки: визнання регіональних мов або мов меншин і повага до їхніх носіїв, а також до пов'язаної з ними культури збільшує порозуміння в суспільстві.

Повага до мов і пов'язаних з ними культур служить не ідеї розділення країни, а навпаки - об'єднанню. Це кращий і дуже часто єдиний спосіб інтеграції людей з різними мовними і культурними традиціями.

ЄДИНА ОСНОВА ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Хартія є єдиним міжнародним обов'язковим документом, спрямованим на захист мов меншин. Вона приносить користь державам-учасникам угоди, пропонуючи загальну й визнану на міжнародному рівні єдину основу для роботи їхньої мовної політики.

Хартія і Структурна конвенція про захист національних меншин демонструють давню стурбованість Ради Європи щодо захисту національних меншин.

ПЛАТФОРМА ДЛЯ СПІВПРАЦІ МІЖ ДЕРЖАВАМИ ТА НУО (НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ)

Доброзичлива мовна політика може бути розроблена лише у співпраці з носіями відповідних мов. Всі сторони виграють від цього взаємного співробітництва. Успішна імплементація Хартії залежить від тісного діалогу між владою і громадянським суспільством.

МОНІТОРИНГ – ЖИТТЄВО ВАЖЛИВИЙ КРОК

Регулярний моніторинг того, як держави застосовують Хартію, гарантує, що ця угода залишається документом актуальним та таким, що продовжує розвиватися. Процес моніторингу, часто вже на його ранній стадії, підвищував серед органів влади рівень обізнаності щодо потенціалу або недоліків їхньої мовної політики. Моніторинг також сприяв конструктивним контактам між органами влади та носіями відповідних мов. Також створюються зв'язки між різними мовними групами.

ВПЛИВ ХАРТІЇ

Вже на ранніх стадіях імплементації Хартії вдалося досягти значних покращень. А інші проблеми були послідовно вирішені з плином часу. Хартія створена для захисту й сприяння всім мовам, дозволяючи їм розвиватися та зміцнювати мовне розмаїття Європи.

Процес імплементації Хартії

Беруть участь 3 основні партнери:

- Рада Європи
- держава
- НУО/представники носіїв мов

КОНСТРУКТИВНИЙ ДІАЛОГ

Хартія є угодою, що складена Радою Європи і постійно контролюється.

Як і у випадку з багатьма конвенціями Ради Європи, моніторинг здійснюється за допомогою дворівневого підходу. На першому рівні країна сама повідомляє про те, як реалізується угода.

Другий рівень базується на моніторингу, який проводиться незалежним Комітетом експертів, що обираються Комітетом міністрів Ради Європи.

Процес моніторингу також включає в себе багато інших сторін: Раду Європи, національні органи влади, а також НУО/представників і носіїв відповідних мов. Це забезпечує всі сторони процесу форумом для підтримання безперервного діалогу, а в процесі імплементації самим носіям мов Хартією надається центральне місце.

ДЕРЖАВА

Держава підписує і ратифікує Хартію, визначаючи різні зобов'язання для мов, що захищені відповідно до Частини III Хартії (мінімум 35 із 68 зобов'язань).

Протягом року після ратифікації, держава представляє перший звіт стосовно політики, яка проводиться відповідно до Частини II Хартії, а також про заходи, вжиті з метою виконання тих положень Частини III, які держава прийняла. Ці звіти представляються кожні три роки. Зазвичай держава готує доповідь, консультуючись із представниками носіїв регіональних мов або мов меншин. Така практика є найбільш рекомендованою, оскільки підвищує рівень взаєморозуміння і в багатьох випадках сама по собі призводить до вирішення багатьох питань.

Держава зобов'язана опублікувати періодичну доповідь. Ця доповідь також публікується на сайті Хартії.

Рада Європи може організовувати семінари або наради для сприяння державі в підготовці до ратифікації Хартії. Сама держава теж може організовувати зустрічі як під час підготовки доповідей, так і в процесі їх поширення. Такі семінари або наради також можуть бути організовані в рамках поширення інформації про доповідь Комітету експертів за результатами дослідження та про рекомендації, обрані до надання Комітетом міністрів Ради Європи.

НУО/ПРЕДСТАВНИКИ НОСІВ МОВ

НУО та іншим представникам носіїв відповідних мов пропонується в будь-який час інформувати державу та Раду Європи (через Секретаріат Хартії) про справи, та заходи, пов'язані з імплементацією Хартії. Їм також пропонується брати активну участь у підготовці доповідей, що представляються державою.

В процесі моніторингу, який слідує за поданням звіту держави, проводяться консультації НУО та інших представників носіїв мов. Вони також можуть брати на себе ініціативу в цьому процесі шляхом активного інформування Секретаріату Хартії про питання, пов'язані зі здійсненням угоди.

КОМІТЕТ ЕКСПЕРТІВ

Регулярний моніторинг того, наскільки успішно держави застосовують Хартію, здійснюється Комітетом експертів. Він розглядає кожну представлену державою доповідь і готує підсумковий оцінювальний звіт для Комітету міністрів Ради Європи.

Органи або асоціації, створені в державі на правовій основі, можуть звертати увагу Комітету експертів на питання, пов'язані з зобов'язаннями, які взяла на себе держава.

В ході підготовки такого підсумкового оцінювального звіту, представники Комітету, також зазвичай відвідують державу з метою отримання додаткової інформації від відповідальної адміністрації та від представників зацікавлених носіїв мов (на місцях відвідування). Така практика гарантує, що угода залишається документом актуальним та таким, що дійсно розвивається.

КОМІТЕТ МІНІСТРІВ

Комітет міністрів (що складається з міністрів закордонних справ держав-членів Ради Європи), на підставі дослідження, розробленого Комітетом експертів, дає рекомендації державам, які ратифікували Хартію. Рекомендації Комітету міністрів є найбільш авторитетним інструментом угоди. Стосовно самих держав встановлено, що вони швидко реагують на рекомендації, які вже позитивно вплинули на політику багатьох із них.

ПРАКТИКА ПРОЗОРОСТІ

Процес імплементації Хартії є прозорим. Доповіді держав (кожні три роки), підсумкові оцінювальні звіти Комітету експертів та рекомендації Комітету міністрів розміщені на сайті Ради Європи і доступні для всіх бажаючих.

Про Хартію СТИСЛО

СТРУКТУРА ХАРТІЇ

Частина I

Сферу діяльності Хартії визначено в Чащині I.

Частина II

У другій частині відображено «дух Хартії». Його основною метою є визнання регіональних мов або мов меншин як скарбниці культурного багатства. Положення Чащини II застосовуються до всіх мов, що традиційно використовуються в державі.

Частина III

Держава чітко визначає мови, які повинні бути включені до положень Чащини III. До кожної мови держава зобов'язується застосовувати щонайменше 35 із 68 положень.

Частина IV

Моніторинг є центральною складовою в процесі імплементації Хартії. Моніторинг та інші заходи, які рекомендовані до застосування, визначені в Чащині IV.

Частина V

Вступ в силу Хартії, а також питання, що стосуються підписання та держав-членів угоди, визначені в Чащині V Хартії.

ЧАСТИНА II

ПРИНЦИПИ ТА ЦІЛІ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ВСІХ МОВ

Частина II Хартії стосується всіх регіональних мов або мов меншин, традиційно присутніх в країні, незалежно від того, чи обрала котрась держава мову для захисту відповідно до більш детальної частини.

Наступні основні принципи застосовуються відповідно до Частини II:

■ В основі Хартії лежить визнання регіональних мов або мов меншин як взірців культурного багатства, а також увага приділяється необхідності рішучих дій з підтримки цих мов. Багато держав, що приєдналися до Хартії, нині захищають і розвивають мови, які раніше навіть не були визнані частиною культурної та мовної спадщини країни.

■ Хартія також вимагає від держав поважати географічну зону регіональних мов або мов меншин. На практиці цей принцип набуває чинності, наприклад, якщо держави планують змінити адміністративні кордони у спосіб, що негативно впливає на регіональні мови або мови меншин.

■ Основним принципом Хартії є те, що мови не мають бути обмежені тільки приватною сферою. Використання мов також слід заохочувати в суспільному житті. На основі цього принципу, державні та місцеві органи влади розробили нові галузі використання мови в усіх секторах суспільного життя, таких як освіта, управління, суди, засоби масової інформації та економічне життя.

■ Освіта на всіх рівнях має важливе значення для розвитку будь-якої мови. Хартія підштовхує держави пропонувати відповідні форми та засоби для викладання й вивчення всіх регіональних мов або мов меншин. Отже в багатьох випадках найбільш вдалі поліпшення були зроблені в галузі забезпечення освіти певною мовою або викладання такої мови як окремого предмета, включно із мовами, які не охороняються відповідно до більш докладної Частини III Хартії.

■ Доброзичливий мовний дух Хартії шукає позитивні та конструктивні рішення, призначені для розвитку мов. Це передбачає сприяння взаєморозумінню між усіма лінгвістичними групами країни, незалежно від того спілкуються вони мовою більшості, регіональними мовами або мовами меншин. В основі Хартії лежить зміцнення поваги, розуміння і терпимості по відношенню до мов. Проте, Хартія також чітко вимагає від держав заборонити всі форми невинуватеної відмінності, винятків, обмежень або переваг, пов'язаних з використанням мови.

■ Роль засобів масової інформації має вирішальне значення для заохочення взаєморозуміння і поваги до інших людей, їх культури та мов. Хартія зобов'язує держави заохочувати засоби масової інформації задля досягнення цієї мети.

■ У багатьох випадках носії регіональних мов або мов меншин мають історичну батьківщину, де також говорять певною мовою, котра часто виступає в якості домінуючої. Хартія зобов'язує держави активно сприяти обмінам через національні кордони. Це може стосуватися багатьох видів взаємодії, таких як ширша доступність засобів масової інформації, поглиблені культурні контакти або співпраця з метою розробки навчальної мовної програми.

ЧАСТИНА III

ВИБІР З 98 ЗАХОДІВ В СЕМИ СФЕРАХ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Частина III Хартії включає в себе 68 статей із загальної кількості у 98 заходів, спрямованих на підтримку мов, котрі потребують захисту відповідно до цієї частини. Для кожної мови повинні бути застосовані щонайменше 35 зобов'язань як мінімум з 6 сфер суспільного життя. Разом з тим, відповідно до самої ідеї Хартії, чим більше мов обрано державами для захисту, тим, відповідно, більшим та серйознішим є пакет відповідних заходів. На практиці це може означати, наприклад:

Освіту

■ Носії мови можуть віддавати своїх дітей в школу, яка забезпечує освіту повністю на їхній мові або, принаймні, їхня мова викладається як окремий предмет на всіх відповідних рівнях: від дошкільного до університетського.

■ Держава зобов'язана забезпечити доступність для такої освіти, а також подбати про те, щоб викладачі були належним чином підготовлені.

Суд

■ Носії мови можуть виступати в суді, використовуючи власну мову без додаткових витрат для письмового або усного перекладу.

■ Держава повинна гарантувати, що документи викладені кожною мовою дійсні в суді.

Взаємодія з адміністративними органами

■ Носії мов можуть заповнювати форми і вести листування з владою на своїй рідній мові, вони можуть користуватися своїм ім'ям і назвами місць на своїй рідній мові, також їхня мова використовується на вивісках.

■ Держава зобов'язана забезпечити спроможність владної адміністрації надавати послуги кожною мовою.

Засоби масової інформації

■ Носії мов можуть користуватися радіо і телевізійними каналами або регулярними програмами, які транслюють їхньою мовою державні служби або приватні оператори мовлення; вони також зможуть читати газети і мати доступ до аудіо-відео творів, перекладених на мови меншин.

■ Держава зобов'язана підтримувати мовлення регіональною мовою як частину суспільного мовлення або заохочувати приватних операторів мовлення до поширення цих послуг, а також підтримувати інше інформаційне мовлення відповідними засобами, наприклад, в Інтернеті.

Культурні заходи

■ Носії мов мають доступ до культурних заходів, бібліотек та книг, виданих їхньою мовою, а також до термінологічних розробок, виконаних їхньою мовою.

■ Держава зобов'язується заохочувати й підтримувати фінансово-культурні заходи різних видів та забезпечувати включення представників кожної мовної групи до планування культурних заходів.

Економічне та суспільне життя

■ Носії мов можуть використовувати свою мову, звертаючись по соціальну підтримку та догляд, також використання мови заохочується у всіх сферах економічного життя.

■ Держава зобов'язана усунути всі обмеження стосовно використання мов на робочому місці, які явно не виправдані з практичної точки зору.

Обміни через національні кордони

■ Носії мов мають доступ до закордонного телебачення і радіо, проведення спільних культурно-мистецьких або інших заходів, що можливі завдяки відкритим кордонам із сусідніми країнами, де використовується їхня мова.

■ Держава бере на себе зобов'язання підтримувати транскордонну діяльність, в разі необхідності – шляхом формування угод із сусідніми країнами.

Хартія здатна внести різноманіття в повсякденне ЖИТТЯ

Багато в чому Хартія впливає на стан регіональних мов або мов меншин в повсякденному житті.

НОСІЇ МОВ ВІДІГРАЮТЬ ВИРІШАЛЬНУ РОЛЬ

Вкрай важливо розуміти природу Хартії як процесу, який проводиться в сфері захисту і заохочення регіональних мов або мов меншин. Поза всяким сумнівом, найважливішу роль в цьому процесі відіграє повсякденний користувач мови, яка охороняється відповідно до Хартії. Майбутнє мови залежить від щоденної практики як в приватному, так і в суспільному житті. Воно полягає в вільній вибір щодо освіти, щоденного використання відповідних засобів масової інформації та проведення культурних заходів. Майбутнє залежить від підтвердженої переваги використання регіональної мови або мови меншин – всюди, де це можливо – і в управлінні, і для діалогу з органами влади. Без цієї щоденної роботи інші заходи будуть мати мізерний успіх.

Далі наведено лише кілька прикладів того, як Хартія внесла різноманіття в повсякденне людське життя:

- ▶ можливість навчатися і говорити своєю мовою в школі
- ▶ можливість заповнювати офіційні форми своєю мовою
- ▶ наявність вуличних вивісок та назв місць своєю мовою
- ▶ можливість слухати радіо, дивитися телевізор або читати газети своєю мовою
- ▶ отримувати задоволення від багатой культури в усіх її аспектах, – з літературою, театрами, концертами, фестивалями і кіно, – своєю рідною мовою та з відображенням і збереженням своєї культури.

НА САЙТІ ХАРТІЇ ВИ ЗНАЙДЕТЕ:

- ▶ повний текст Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, а також пояснювальну доповідь
- ▶ перелік держав, які підписали і ратифікували Хартію
- ▶ перелік мов, на які поширюється дія Хартії
- ▶ всі періодичні доповіді держав, підсумкові оцінювальні звіти Комітету експертів та рекомендації, надані державам Комітетом міністрів Ради Європи
- ▶ посилання на додаткові джерела й літературу, що мають відношення до Хартії
- ▶ основні принципи з підготовки періодичних доповідей для влади
- ▶ новини та інформацію про успіхи в застосуванні Хартії

www.coe.int/minlang

Підготовлено Секретаріатом Європейської хартії
регіональних мов або мов меншин у співпраці з
Управлінням зв'язку

Цей документ був підготовлений за кошти спільного
проекту Європейського Союзу та Ради Європи. Думки,
виражені в ньому, жодним чином не повинні сприйматися
як відображення офіційної позиції Європейського Союзу.

© Фото: Рада Європи

Європейська хартія регіональних мов та мов меншин Ради Європи є єдиним договором у світі, який спрямований на захист та поширення використання традиційних регіональних мов та національних меншин. Хартія дає чіткі рекомендації стосовно використання цих мов в повсякденному суспільному житті. Українська є однією з мов меншин, якою традиційно розмовляють в Білорусі.

Секретаріат Європейської хартії регіональних мов та мов меншин

Рада Європи
F-67075 Страсбург
Телефон: (приймальня) +33 (0) 3 88 41 20 00
minlang@secretariat@coe.int

www.coe.int/minlang

UKR

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини континенту. Вона включає в себе 47 держав-членів, 28 з яких є членами Європейського союзу. Усі держави-члени Ради Європи підписалися під Європейською конвенцією з прав людини - договір, спрямований на захист прав людини, демократії та верховенства закону. Європейський суд з прав людини контролює здійснення Конвенції у державах-членах.

www.coe.int

Європейський Союз – це унікальне економічне та політичне партнерство 28 демократичних європейських держав. Його метою є мир, добробут та свобода для 500 мільйонів мешканців Європи — у більш справедливому та безпечнішому світі. Щоб досягнути цього, країни ЄС утворили органи, які керують ЄС та адаптують його норми. Головними органами є: Європейський Парламент (представляє мешканців Європи), Рада Європейського Союзу (представляє національні уряди) та Європейська комісія (представляє спільні інтереси ЄС).

<http://europa.eu>

Рамачная праграма супрацоўніцтва для Армэніі, Азербайджана, Грузіі, Рэспублікі Малдова, Украіны і Беларусі

Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe